

DIRECȚII DE ABORDARE A PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL ȘI LIMITELE LOR

ADINA HULUBAȘ*

Relativ recent pătruns în literatura de specialitate din România, conceptul de „patrimoniu cultural imaterial” a înregistrat, în egală măsură, susținători entuziaști și contestatari fermi. Dincolo de redefinirea moștenirii spirituale cu o terminologie universal recunoscută și de limitele limbajului uman, esențială este preocuparea forurilor legislative pentru forma tradițională de cunoaștere a lumii și pentru transmiterea ei neîntreruptă.

Istoria unui concept

Cea de a 17 sesiune a Conferinței Generale UNESCO, desfășurată la Paris între 17 octombrie și 21 noiembrie 1972 avea să dea un caracter instituțional unor teme legate de protejarea patrimoniului universal, născute încă de la încheierea Primului Război Mondial. Ideea unui „Trust Internațional pentru Patrimoniu” se va fi conturat anterior, în cadrul unei conferințe ținute la Casa Albă, în Washington, în anul 1965 și trei ani mai târziu, în cadrul Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii, dar abia în data de 16 noiembrie 1972 se semnează *Recomandările privind protecția la nivel național a patrimoniului cultural și natural*.

Definiția dată atunci pentru patrimoniul cultural se limita la ceea ce astăzi este identificat drept dimensiune materială a culturii unui neam: monumente, grupuri de clădiri și creații ale omului, toate caracterizate de o „valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, științific sau artistic”¹ (http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13087&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html). De-a lungul timpului, lista monumentelor naturale și culturale a adunat 1 007 elemente protejate, din 161 de state semnatare ale *Convenției*.

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Iași, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

¹ În acest caz și, *infra*, pentru toate citatele din surse în limbi străine, traducerea ne aparține.

România va semna și ea acest manifest pentru protejarea valorilor spirituale și ecologice în data de 16 mai 1990. În anul următor se fac 13 propuneri comisiei UNESCO, dar este aprobat doar dosarul Deltei Dunării. Încă șase simboluri culturale vor primi prestigioasa protecție, trei în anul 1993 (mănăstirile din Moldova, Mănăstirea Horezu și satele cu biserici fortificate din Transilvania) și încă trei în anul 1999 (fortăreața dacică din Munții Orăștiei, centrul istoric al Sighișoarei și bisericile din lemn maramureșene).

Limitarea la elementele materiale ale spiritualității universale a fost percepută în mod acut abia în anul 2001, când s-a organizat la Torino o masă rotundă cu participare internațională. UNESCO a folosit atunci o serie de chestionare pentru Comisiile Naționale ale statelor membre privitoare la legislația în vigoare și la terminologia în uz, pentru a ajunge la următoarea definiție dată *moștenirii culturale intangibile*, i.e. patrimoniului cultural imaterial: „Procese umane deprinse alături de cunoașterea, talentele și creativitatea care se fac cunoscute și care rezultă în urma acestor procese, produsele pe care le creează și resursele, spațiile și alte aspecte ale contextului natural și social necesare susținerii lor; aceste procese conferă comunităților existente un sentiment de continuitate cu generațiile anterioare și sunt importante pentru identitatea culturală, cât și pentru salvagardarea diversității culturale și a creativității umanității” (http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&meeting_id=00047). Definiția suferea în mod evident de un registru prea ambiguu, tributar științelor cognitive.

Anterior au mai existat totuși demersuri pentru protejarea spiritualității populare. În anul 1989, tot în cadrul Conferinței Generale UNESCO de la Paris, s-au semnat *Recomandările pentru salvagardarea culturii tradiționale și a folclorului*, în cadrul cărora se sugerau modalități de identificare a folclorului pe teren, de conservare, protejare și diseminare a lui și se propuneau colaborări internaționale. La acea dată, folclorul rămânea conceptul de lucru. Zece ani mai târziu, în cadrul unei conferințe UNESCO – Smithsonian din Washington, s-a făcut evaluarea acestui program de salvagardare, iar întâlnirea de la Torino avea să valorifice clarificările conceptuale și operaționale ce au rezultat în urma analizei.

Masa rotundă din martie 2001, de la Torino, intitulată *Definiții de lucru pentru patrimoniul cultural imaterial*, sugera forurilor UNESCO pregătirea unui instrument normativ internațional cu obiective precum conservarea creațiilor aflate în pericol de dispariție, asigurarea unei recunoașteri mondiale a acestora, consolidarea identităților culturale, facilitarea cooperării sociale în cadrul grupurilor și între acestea, asigurarea continuității istorice, susținerea diversității creative a lumii și favorizarea accesului la roadele acestei creativități. Recunoaștem deja tușele groase ale legiferării patrimoniului cultural imaterial din cadrul bine-cunoscutei *Convenții pentru salvagardare...*, semnate în data de 17 octombrie 2003.

Între masa rotundă de la Torino și proclamarea *Convenției*, nu mai puțin de șase întâlniri internaționale au fost organizate pe tema patrimoniului cultural imaterial, în vederea stabilirii domeniilor, a glosarului și a formei preliminare a

documentului care va acorda statut legal acestui nou domeniu al culturii universale. Alte trei asemenea întâlniri au premers celei de a 32-a Conferințe Generale UNESCO, în cadrul căreia s-a ratificat *Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*. În acest document, atent cântărit de numeroși experți internaționali, conceptul ce face obiectul lucrării de față este definit astfel: „practici, reprezentări, expresii, cunoștințe, abilități – precum și instrumente, obiecte, artefacte și spații culturale asociate lor – pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte a moștenirii lor culturale”. Documentul oferă și alte lămuriri contextuale: „Acest patrimoniu cultural imaterial, transmis din generație în generație, este recreat continuu de către comunități și grupuri ca reacție la mediul lor, la interacțiunea lor cu natura și istoria proprie și le asigură un sentiment de identitate și continuitate, promovând astfel respectul pentru diversitatea culturală și creativitatea umană”. Domeniile în care se regăsește patrimoniul cultural imaterial sunt menționate, fără pretenții de exhaustivitate, a fi „a) tradițiile orale și expresiile, inclusiv limba ca vehicul al patrimoniului cultural imaterial; b) artele spectacolului; c) practicile sociale, ritualurile și evenimentele festive; d) cunoștințele și abilitățile privitoare la natură și univers; e) meșteșugurile tradiționale” (<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001331/133171e.pdf>).

O problemă de semantică

Documentele consultate în limba engleză propun spectrul semantic al *moștenirii intangibile*, în timp ce spațiul francofon folosește sintagma *patrimoniu imaterial*, determinantul cultural fiind comun ambelor denumiri. Deși se află în relație de sinonimie parțială cu *patrimoniu*, în limba engleză a fost preferat termenul *moștenire*. Limba latină reprezintă sursa primară, *patrimonium* semnificând „moștenire din partea tatălui”. În limba engleză, cuvântul a intrat prin franceza veche, în secolul al 12-lea. E posibil ca accepțiunile de „proprietate a unei biserici” și de „moștenire spirituală a lui Hristos” să fi făcut cuvântul *patrimony* mai puțin potrivit pentru scopul legiferat, deși semnificația de „lucruri *imateriale* transmise din trecut” este atestată de dicționare ca prezentă în limbă din anul 1580 (<http://dictionary.reference.com/browse/patrimony>).

Termenii din perechea *intangibil – imaterial* devin, în acest context, sinonime totale, deși primul termen, preferat în formulările englezești, refuză la nivel ideatic doar simțul tactil atunci când se intră în contact cu cultura tradițională, nu și cel vizual, auditiv, olfactiv sau gustativ. Spațiul francofon generalizează însă dificultățile de percepție fizică a spiritualității populare și preferă termenul *imaterial*. Paradoxul acestor concepte este că includ, în final, atât elemente tangibile, cât și materiale, dar numai ca rezultat al unor acte artistice. Acesta este punctul fragil al definițiilor care au făcut obiectul unor îndreptățite obiecții. Materialitatea scoartelor tradiționale, spre exemplu, nu trebuie privită ca fundament al patrimoniului fizic, ci ca valorificare a cunoștințelor și talentelor puse la lucru în

planul proceselor creative. Am dat acest exemplu, fiindcă dosarul *Tehnici tradiționale de realizare a scoarței în România și Republica Moldova* va fi propus în anul 2015 pentru *Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial* de către Comisia pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial a Ministerului Culturii românesc. Tehnicile străvechi, așadar, fac obiectul acestei inițiative, și nu dimensiunea materială a meșteșugului, tot așa cum, în cadrul dosarului Mărtișorului, depus cu un an înainte, ansamblul de credințe și practici din jurul firului alb-roșu purtat primăvara trebuie să capteze atenția forurilor legislative.

Ceea ce nu are materialitate și nu poate fi atins este și inefabil, greu de cuprins în termeni și definiții. Am văzut în retrospectiva acestei inițiative UNESCO că a fost nevoie de o perioadă lungă de timp și de elaborate investigații teoretice și practice pentru a ajunge la formula acceptată în prezent. Toate statele membre au colaborat în vederea decelării celor mai importante feluri în care poate fi denumită spiritualitatea populară. *Patrimoniu cultural imaterial* se afla în uz la data investigațiilor UNESCO în Africa, potrivit Organizației Africane pentru Proprietate Intelectuală și în arealul islamic, conform unei organizații omologe. În primul caz, expresia se referă la „ansamblul de producții umane, materiale și imateriale, caracteristice pentru un popor într-un anumit moment și spațiu. Aceste producții privesc folclorul, siturile și monumentele și ansamblurile” (<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>). În mod evident, o asemenea definiție creează necesitatea clarificării conceptului de „folclor”, aflat în uz încă din anul 1846, când anticarul englez William Thoms l-a creat și folosit într-o scrisoare publicată în revista londoneză „Ateneum”. Organizația culturală, științifică și educațională islamică definește *patrimoniul cultural imaterial* exclusiv prin prisma valorilor produse de doctrina specifică, ca un „ansamblu de valori, idei, credințe, obiceiuri, practici și legi moștenite de o anumită societate” (*ibidem*).

Pe lângă aceste două organizații guvernamentale, a mai indicat expresia în discuție și rețeaua internațională non-guvernamentală „Traditions for Tomorrow”, explicând-o astfel: „un ansamblu de elemente intangibile care constituie o rețea internațională de valori și care definește profilul general al unei culturi” (<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>). Iată că terminologia începe să descrie un cerc conceptual, cele două apelative folosite pentru cultura tradițională explicându-se unul pe altul fără un profit prea mare la nivel semantic. Și pentru ca lucrurile să devină și mai complicate se indică și expresia *patrimoniu oral*, atât de către ultima organizație non-guvernamentală indicată, cât și de instituția islamică menționată anterior. Dacă în mediul musulman expresia în cauză face raportare doar la creațiile literare transmise pe cale orală, „Traditions for Tomorrow” detaliază acest segment al culturii tradiționale: „cunoștințe netranscrise și neînregistrate prin nici o modalitate tehnică existentă, transmise din generație în generație. Pentru că nu sunt fixe, aceste cunoștințe sunt supuse unor evoluții și influențe puternice. Aceasta le conferă, succesiv, bogăție și vulnerabilitate.

[Patrimoniul oral] poate conține atât elemente tehnice, cât și istorice și mitice. Nu există o definiție limitată și validitatea lor rezultă în mod direct din existența și transmiterea lor” (*ibidem*). Textul *Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial* include între domeniile vizate expresiile și tradițiile orale, incluzând astfel dimensiunea lingvistică a zestrei culturale în sfera semantică a inefabilului spiritului uman.

Anul trecut, Chiara Bartolotto nota despre perioada în care se întreprindeau febrile căutări terminologice: „când utilizam expresia «patrimoniul imaterial» la reuniuni sau la schimburile de experiență cu interlocutori instituționali ai Comisiei [Europene] experții în patrimoniu zâmbeau cu suficiență și non-specialiștii o preluau într-un mod extrem de îndepărtat de definiția propusă de UNESCO: drept un patrimoniu dematerializat sau virtual (baze de date ori metadate) sau ca pe o componentă conceptuală a artei contemporane” (2014: 107). Nici astăzi neajunsurile terminologice nu sunt trecute cu vederea.

Cealaltă încercare (din mediul anglofon) de a cuprinde implicațiile socio-antropologice ale culturii tradiționale folosește expresia *moștenire intangibilă*, dar UNESCO se pune la început la adăpost de eventualele neajunsuri terminologice furnizând imediat un sinonim: „Moștenirea culturală intangibilă, cunoscută, de asemenea, drept *moștenire vie*, se referă la practici, reprezentări, expresii, cunoștințe și abilități transmise de comunități din generație în generație” (<http://en.unesco.org/themes/intangible-cultural-heritage>). Ideea de practici active, de manifestări colective care au fost deprinse de la antecesorii și sunt transmise în continuare este cuprinsă în conceptul de *viu* (engl. *living*) și are o continuitate firească în programul internațional „Living Human Treasures”, implementat de UNESCO și în România sub denumirea de „Tezaururi umane vii”. În 1993, Republica Coreea a propus Comitetului Executiv al UNESCO fondarea acestui program de recompensare a purtătorilor excepționali de cunoaștere tradițională, iar Comitetul a adoptat o decizie care invita statele membre să fondeze asemenea sisteme. De atunci, au fost organizate câteva ședințe și workshop-uri internaționale în vederea popularizării conceptului și pentru încurajarea fondării sistemelor naționale. Definirea propriu-zisă a termenului *moștenire* se face pe site-ul UNESCO într-un mod aproape tautologic: „moștenirea este dreptul nostru succesoral (engl. *legacy*), ceva cu care trăim azi și pe care îl transmitem generațiilor viitoare” (<http://whc.unesco.org/en/about/>).

Consiliul Internațional pentru Muzica Tradițională, o altă organizație nonguvernamentală consultată de UNESCO în anul 2001 asupra terminologiei potrivite, a analizat proprietatea cuvântului *moștenire*, cu conotațiile sale genetice și asociate posesiunii, precum și sensul determinantului *cultural* în expresia cunoscută, menit să diferențieze, alături de *intangibil*, ceea ce ni se transmite la nivel spiritual de alte tipuri de succesiune. Concluzia oferită a fost că „moștenirea culturală imaterială este un fenomen reprezentat de un set de reguli care pot fi

predate și învățate, transformate și mutate în timp și spațiu și folosite pentru a crea manifestări expresive precum performanțe artistice, puneri în scenă, producerea de obiecte etc.” (<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>).

Studiile privitoare la patrimoniu/moștenire sunt numeroase, dar ele concordă asupra distincției dintre *intangibil* și *tangibil* și asupra faptului că granițele dintre acestea se întrepătrund. Mournir Bouchenaki include în prima categorie muzica, poveștile, ritualurile, cunoașterea tradițională sistemică și dezvoltările epice, iar în a doua monumentele și siturile arheologice, atrăgând atenția asupra interdependenței acestor două categorii ale culturii universale (http://openarchive.icomos.org/468/1/2_-_Allocution_Bouchenaki.pdf).

Aceste eforturi conceptuale și de cuprindere abstractă a bagajului de informații străvechi reperabil în zilele noastre au în comun în principal ideea unei vechimi considerabile, aspect care se intersectează semantic cu noțiunea de „tradiție”. În plus, ansamblul de date etnofolclorice are o funcție identitară, conferă un statut specific unei comunități, care poate fi înrudită sau distinctă de alte asemenea grupuri culturale în paleta diversității de pe glob. Un ultim aspect este indicat de termenul *viu*; cultura tradițională aflată în atenția *Convenției pentru salvagardare...* este activă și în plină transmitere, ideea de moștenire sau patrimoniu acoperind toate cele trei dimensiuni temporale: trecut, prezent și viitor, un viitor fericit sperat, pentru care lucrează legislația actuală.

Acțiuni europene privitoare la patrimoniul cultural imaterial

În anul 2013, Centrul Francez al Patrimoniului Cultural Imaterial de pe lângă Maison des Cultures du Monde a dedicat un volum din seria *Caietelor sale organizării și reglementării prin proceduri specifice a domeniului în discuție*. În lucrarea colectivă sunt semnalate diferite aspecte ale gestionării *moștenirii intangibile* din Franța, Elveția, Germania, Spania, Belgia și Italia. Înainte de a valorifica aceste informații, trebuie menționat faptul că articolul 12 al *Convenției UNESCO* din 2003 include, în cadrul măsurilor naționale de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial, identificarea și redactarea unui singur sau a mai multor repertorii specifice, cu o aducere la zi constantă. Rapoartele periodice ale statelor membre către Comitetul UNESCO trebuie să conțină informații relevante despre aceste repertorii naționale ale patrimoniului cultural imaterial.

În România au apărut deja două volume ale acestui inventar (Ispas 2009), iar în Republica Moldova volumul a fost coordonat de eminenta cercetătoare Varvara Buzilă (2013). La noi, volumele pot fi consultate în format pdf pe site-ul Ministerului Culturii (http://cultura.ro/uploads/files/Patrimoniu-cultural-imaterial-2009-1-ro_fara-imagini.pdf și http://www.cultura.ro/uploads/files/repII_redus_dpi.pdf), o facilitate la care au apelat și alte țări, precum Franța (<http://www.inventaire.culture.gouv.fr/>), Estonia (<http://www.rahvakultuur.ee/?s=2428>) sau Danemarca (<http://immaterieelerfgoed.nl/>). În plus față de aceste prezentări sintetice, cu intenție de exhaustivitate, ale

elementelor de cultură și identitate locală, *Convenția* sugerează statelor membre semnatare elaborarea de programe, proiecte și activități menite să conserve și să transmită mai departe informația tradițională.

În Scoția s-a pus problema unei presiuni în ceea ce privește schematizarea unui patrimoniu cultural imaterial cu specific urban, construit cel mai frecvent ca urmare a diversității culturale locale. Festivalurile de peste an (<http://www.unesco.org.uk/uploads/ICHinScotlandFullReport-July08.pdf>) primesc, așadar, atenția etnologilor, antropologilor și sociologilor, acest interes fiind specific țărilor aflate în etape de urbanizare avansate. Dacă la noi, în urma recensământului din anul 2011, s-a estimat un raport de 52,8% în favoarea populației din mediul urban, încă din anul 1963 s-a ajuns la concluzia că, în Belgia, raportul pune mediul rural în inferioritate, Olanda nu mai are localități rurale propriu-zise, în timp ce în Suedia puține regiuni mai mențineau tradițiile și legăturile rurale specifice. Finlanda a devenit progresiv urbană și industrializată după anul 1945, în Germania exodul urban a început din anii 1870, iar Elveția a avut parte de cea mai timpurie industrializare, ajunsă deja departe (Beijer 1963). Specialiștii din Franța au declamat de câteva decenii dispariția domeniului popular (de Certeau 1980: 64) și au estimat că exodul rural către orașe a început în secolul al XIX-lea, când încă se mai purtau straie tradiționale prin sate și „puteau fi culese fără dificultate povești populare” în așezările rurale (Ariès 1993: 263).

Revenind în Scoția, autoritățile locale au înțeles repede că transmiterea patrimoniului cultural imaterial către generațiile viitoare devine mai eficientă prin intermediul școlii, astfel încât programa educațională adresată vârstelor cuprinse între 3 și 18 ani conține numeroase elemente de spiritualitate populară. Această cale de promovare a specificului etnofolcloric a reținut și atenția Teodorei Konach, care subliniază faptul că o astfel de educație în școli contribuie semnificativ la conturarea unei identități culturale aparte. Mai exact, autoarea propune „un model de educație inovativ, holistic, pentru o instruire permanentă de-a lungul vieții. Un asemenea model de educație este un concept cu mai multe niveluri, ce implică toate grupurile interesate: entități guvernamentale, profesori, elevi, comunități locale, organizații non-guvernamentale” (Konach 2013: 245–246). Pe acest plan, România suferă acut. Nu există nici măcar o oră cu statut opțional prevăzută în programele școlare, educația estetică lipsește cu desăvârșire și astfel se ajunge la vulnerabilitate în fața *kitsch*-ului, din imposibilitatea unui discernământ valoric, la punerea în circulație a obiectelor în serie (mărțișoarele fabricate în China, de exemplu) atunci când există alternative locale, precum și la aculturație, prin adoptarea unor sărbători americane, cu o puternică dominantă comercială. Școala poate schimba societatea, nu doar mentalitățile.

O prezentare atractivă, adaptată psihologiei vârstei școlare, a sărbătorilor românești poate „salvargarda” practicile locale pe o perioadă mult mai lungă decât orice proiect. Desigur, înființarea unor asemenea curricule școlare implică o instruire inițială riguroasă a cadrelor didactice și astfel ajungem la un alt tip de programă școlară, cea universitară și din unitățile educaționale cu profil pedagogic.

E nevoie ca mai întâi acolo să se acorde atenție patrimoniului cultural imaterial, departe de interpretări superficiale și de metode moderniste, pentru ca mediul școlar să beneficieze de o instruire corespunzătoare. Abia așa decadele următoare vor putea oferi protecție socială identității culturale românești de profunzime.

Întorcându-ne la volumul pe tema gestionării europene a patrimoniului cultural imaterial, aflăm că, în Franța, implementarea *Convenției UNESCO* din anul 2003 s-a lovit de câteva situații paradoxale, precum absența unui cadru legislativ național, așteptat să fie soluționat în 2014, de o coordonare administrativă precară și de evoluția divergentă a studiului etnologic față de cel al patrimoniului. Colaborarea dintre asociații și comunități a avut, totuși, rezultate pozitive, în Bretania înființându-se, de exemplu, o organizație non-guvernamentală dedicată strict patrimoniului cultural imaterial: „Bretagne Culture Diversité” (Hottin 2013: 30). Din nou, această sugestie s-ar putea dovedi inspirată în mediul social românesc, cu atât mai mult cu cât Bretania și anumite zone etnografice din România (Maramureșul, sudul țării) au beneficiat de influențe culturale străvechi comune, cu ocazia invaziilor celtice.

Politicile culturale din Elveția sunt construite în jurul conceptului de *subsidiaritate*, o modalitate administrativă de descentralizare, ca să folosim un termen cunoscut din limbajul de specialitate românesc. Principiul supleanței completează în Elveția cadrul legal în care patrimoniul cultural imaterial este administrat, ceea ce înseamnă că „responsabilitatea unei acțiuni publice [...] trebuie să-i fie încredințată celei mai mici entități capabile să rezolve problema”, dar „atunci când problemele o depășesc instanța superioară trebuie să îi acorde susținere” (Vitali, Dao 2013: 37). Tot în Elveția, ideea unui repertoriu al patrimoniului imaterial a fost transformată într-o bază de date virtuală, o bibliotecă numerică ce poate fi consultată în cele patru limbi naționale și în limba engleză (<http://www.lebendigetraditionen.ch/kantone/index.html?lang=fr>). Facilitățile tehnice sunt remarcabile, iar cuprinderea practicilor rurale alături de cele urbane pe lista reprezentativă a identității culturale elvețiene caracterizează, la fel ca în cazul Scoției, o societate industrială avansată.

Un ultim exemplu citat aici va fi cel al Germaniei, un stat care a ezitat să semneze *Convenția UNESCO* până în luna mai a anului 2012, din motive administrative: „nu deținea fundamente legale sau procese instituționale” specializate pentru domeniul patrimoniului cultural imaterial (Koch, Hanke 2013: 48). De la implementarea actului normativ, Germania s-a concentrat pe promovarea către mass-media și marele public în general a ideii de patrimoniu cultural imaterial, pe consilierea grupurilor și specialiștilor asupra acestei probleme și pe stabilirea unui comitet de experți pentru redactarea repertoriului național al patrimoniului (*ibidem*: 50). Atât elvețienii, care au creat baza de date a „tradițiilor vii”, sau germanii, care utilizează formula de „moștenire culturală vie”, ca să facem o traducere literală, cât și site-ul UNESCO pun accent pe ideea de practici culturale active, cu o recunoaștere socială considerabilă. Acesta este, cel mai probabil, nucleul conceptual pentru sfera semantică a culturii spirituale, ca să folosim dihotomia inițială,

vizibilă, de exemplu în volumele lui Valer Butură: *Etnografia poporului român. Cultura materială* (1978) și *Cultura spirituală românească* (1992).

Un accent din ce în ce mai apăsător se pune astăzi pe valoarea strategică a moștenirii culturale în Europa. În luna iulie a anului 2014, Comisia Europeană a redactat comunicatul *Pentru o abordare integrativă a moștenirii culturale în Europa*, în care se specifică dubla valoare a patrimoniului: „o avere și o responsabilitate a tuturor” (http://ec.europa.eu/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf). În final, nu terminologia convențională (denunțată definitiv de W. Shakespeare, în *Romeo și Julieta*: „Un nume ce-i? Un trandafir/ Oricum îi spui exală același scump parfum!”), ci acțiunile întreprinse în scopuri culturale eficiente trebuie să ne ocupe atenția ca specialiști și ca purtători de informație tradițională.

BIBLIOGRAFIE

- Ariès 1993 = Philippe Ariès, *Essais de mémoire, 1943–1983*, Paris, Éditions du Seuil.
- Bartolotto 2014 = Chiara Bartolotto, *Le transfert d'un standard international. Le patrimoine culturel immatériel vu par la France*, în Julien Bondaz, Florence Graezer-Bideau, Cyril Isnart, Anaïs Leblon (coord.), *Les vocabulaires locaux du « patrimoine ». Traductions, négociations et transformations*, Zürich, Lit Verlag, p. 107–122.
- Beijer 1963 = G. Beijer, *Rural Migrants in Urban Setting. An Analysis of the Literature on the problem consequent on the internal migration from rural to urban areas in 12 European countries (1945–1961)*, The Hague, Martinus Nijhoff.
- Butură 1978 = Valer Butură, *Etnografia poporului român. Cultura materială*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Butură 1992 = Valer Butură, *Cultura spirituală românească*, București, Editura Minerva.
- Buzilă 2013 = Varvara Buzilă (coord.), *Registrul național al patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova*, vol. A, Chișinău, Editura Lumina.
- Certeau (de) 1980 = Michel de Certeau, *La Culture au pluriel*, Paris, Christian Bourgois Éditeur.
- Constantinescu 2014 = Nicolae Constantinescu (coord.), *Patrimoniul cultural imaterial din România*, vol. II (A), București, Editura Etnologică.
- Hottin 2013 = Christian Hottin, *Le patrimoine culturel immatériel en France: des paradoxes évolutifs*, în *L'administration*: 12–35.
- Ispas 2009 = Sabina Ispas (coord.), *Patrimoniul cultural imaterial din România*, vol. I, Institutul de Memorie Culturală.
- Konach 2013 = Teodora Konach, *Shaping cultural identity: intangible cultural heritage in primary schools*, în *Rethinking Education*, Bruxelles, European House for Culture, p. 231–255.
- L'administration = L'administration du patrimoine culturel immatériel en Europe. Organisation, réglementation et procédures*, [s.l.], Maison des Cultures du Monde.
- Vitali, Dao 2013 = David Vitali, Julia Dao, *L'administration du patrimoine culturel imatériel en Suisse*, în *L'administration*: 36–45.
- Koch, Hanke 2013 = Gertrude Koch, Benjamin Hanke, *Get to know and appreciate the living cultural heritage in Germany*, în *L'administration*: 46–56.

Surse electronice

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13087&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&meeting_id=00047
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001331/133171e.pdf>

<http://dictionary.reference.com/browse/patrimony>
<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>
<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>
<http://en.unesco.org/themes/intangible-cultural-heritage>
<http://whc.unesco.org/en/about/>
<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/05307.pdf>
http://openarchive.icomos.org/468/1/2_-_Allocution_Bouchenaki.pdf
http://cultura.ro/uploads/files/Patrimoniul-cultural-imaterial-2009-1-ro_fara-imagini.pdf
http://www.cultura.ro/uploads/files/repII_redus_dpi.pdf
<http://www.inventaire.culture.gouv.fr/>
<http://www.rahvakultuur.ee/?s=2428>
<http://immaterieelerfgoed.nl/>
<http://www.unesco.org.uk/uploads/ICHinScotlandFullReport-July08.pdf>
<http://www.lebendigetraditionen.ch/kantone/index.html?lang=fr>
http://ec.europa.eu/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf

APPROACHES TOWARDS THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AND THEIR LIMITS

ABSTRACT

The article discusses the European context of the scientific and legal preoccupations for the universal intangible cultural heritage. UNESCO began its fostering cultural activity in 1972. Since then, numerous programmes were designed to preserve and transmit further the spiritual information. The scientific quest for the appropriate terminology is presented with several comparisons with the Romanian ethnological context. Nevertheless, the limitations of definitions derive from the vastness of folklore and from its ambivalence: although it bears a spiritual, intangible form, it also produces material, palpable objects (traditional carpets, pottery and so on). The author suggests that a better and sooner esthetical training of the children would help the safeguarding process and invokes similar initiatives from European countries.

Keywords: *intangible cultural heritage, folklore, UNESCO, tradition, folk knowledge.*